

تأثیر تربیت دینی خانواده در استفاده از فضای مجازی

فاطمه قائیدی بارده^۱

چکیده

موضوع تأثیر تربیت دینی خانواده در استفاده از فضای مجازی از جمله موضوعات مهم در حوزه های دینی و فرهنگی می باشد. به دلیل ویژگی های خاص فضای مجازی و نو بودن این پدیده، بسیاری از والدین، فرصت کافی برا شناخت دقیق این فضا پیدا نکرده لذا فرزندان بدون دغدغه به سایت های مختلف دسترسی پیدا کرده و متأثر از فضاهای ناسالم شده ، براین اساس ضروری بوده به بحث در این باره پرداخته شود. فضای مجازی یک فضای محرمانه و خصوصی است که فرزندان در نتیجه آثار سوء ناشی از آن گفتار و کردار و رفتارشان به انحراف کشیده می شود ، بنابراین هدف تبیین تأثیر تربیت دینی در استفاده از فضای مجازی می باشد. یافته های گردآوری شده حاکی از آن است که با تربیت دینی ، خانواده می توانند فرزندان خود را به سمت استفاده درست از فضای مجازی سوق دهند و اثرات مخرب این فضا را کاهش دهند. گردآوری مطالب به صورت کتابخانه ای است.

کلیدواژه ها : اینترنت ، تربیت ، خانواده. فضای مجازی

^۱ - سطح دو ، حوزه علمیه امام جعفر صادق ، www.fatamahsadat2020@gmail.com

مقدمه

تبیت از چنان اهمیت و جایگاهی برخوردار است که انبیا و اولیای الهی به آن برای رهبری و هدایت فرزندان توصیه کرده اند. امروزه فضای مجازی زبان فرزندان است و اطلاعات خود را از این فضا کسب می کنند. از آنجایی که این مقوله باعث کاهش نقش خانواده ها و ارتباط بین والدین و فرزندان شده ، بنابراین با در نظر گرفتن اهمیت تربیت و اثرگذاری فضای مجازی بر فرزندان و خانواده ها ضروری بوده به بحث در این باره پرداخته شود.

فضای مجازی نسل جدیدی از روابط اجتماعی است که امروزه توانسته است به خوبی در بین خانواده ها جا باز کند، لیکن گسترش فضاهای مجازی مانند انواع دیگر تحولات و پیشرفت ها پیامدها و آثار مثبت و منفی گوناگوری در زمینه های مختلف ایجاد کرده است ، بر این اساس هدف در این مقاله بیان تاثیر تربیت دینی در استفاده از فضای مجازی می باشد.

در رابطه با پیشینه این موضوع چنین می توان گفت که پیدایش اینترنت در اواخر دهه ۱۹۶۰ از طریق سازمان پروژه های تحقیقاتی شبکه، که توسط وزارت دفاع ایالات متحده آ ژانس پروژه های تحقیقاتی پیشرفته اداره می شد، آغاز شد.

در رابطه با این مسأله نیز کتب و مقالات فراوانی ارائه شده از جمله کتاب «بررسی آسیب های اجتماعی اینترنت» نوشته «حبیب صبوری» که نویسنده در آن ابتدا به فواید شبکه های اجتماعی پرداخته سپس آسیب ها و پیامدهای آن را بیان کرده است و همچنین کتاب «نقش رسانه در آگاهی بخشی سیاسی و اجتماعی» نوشته «مهدیه یابوری وثاق» که در آن با معرفی جایگاه فضای مجازی ، مؤلف به بیان راهکارهای استفاده درست از فضای مجازی همچون اینترنت پرداخته است و کتاب «آداب اسلامی در شبکه های اجتماعی» نوشته «روح الله آهنگران» که نویسنده پس از بیان چگونگی تولید شبکه های اجتماعی به تبیین آداب استفاده از آن پرداخته است.

با توجه به مقدمه فوق سؤالات تحقیق بدین صورت است که تأثیر تربیت دینی خانواده در استفاده از فضای مجازی را تبیین نمایید؟ ضرورت بهره گیری از فضای مجازی در تربیت دینی را بیان نمایید؟

تأثیر تربیت دینی خانواده در استفاده از فضای مجازی را تبیین نمایید؟
راهکارهای تربیت دینی در
فضای مجازی چیست؟

1- مفهوم شناسی

1-1- اینترنت

«اینترنت» در لغت به معنای «شبکه جهانی کامپیوتری برای مبادله اطلاعات»^۱ «اینترنت» در اصطلاح عبارت از «یک شبکه جهانی است که شامل میلیون ها کامپیوتر متصل به هم از سرتاسر دنیا بوده و اجازه انتقال انبوهی از داده‌ها و اطلاعات را میان کامپیوترهای موجود می‌دهد»^۲

1-2- تربیت

«تربیت» در لغت به معنای «دگرگون کردن گام به گام و پیوسته هر چیز است تا آنگاه که به انجایی که آن را سزد برسد»^۳ در اصطلاح به معنای «فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای به فعلیت رساندن قوا و استعدادهای نهفته آدمی و تعدیل غرایز در جهت رساندن به هدف نهایی خود یعنی مقام مقرب خداوند و خلیفه الهی است»^۴

1-3- خانواده

«خانواده» در لغت عبارت است از : خاندان، اهل خانه، اهل بیت.^۵ در اصطلاح به معنای «نهادی که بر پایه ازدواج مرد وزن شکل می‌گیرد و با تولیدمثل، توسعه می‌یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم‌ترین عامل تکامل جامعه بشر است»^۶

2- فضای مجازی و ویژگی های آن

^۱ - معین ، فرهنگ فارسی معین ، ج 5، ص 867.

^۲ - صبوری ، بررسی آسیب های اجتماعی اینترنت ، ص 45.

^۳ - راغب اصفهانی ، المفردات فی غریب القرآن ، ج 5، ص 184.

^۴ - اسماعیلی یزدی ، فرهنگ تربیت ، ص 43.

^۵ - عمید ، فرهنگ عمید ، ج 2 ، ص 423.

^۶ - سالاری ، خانواده از دیدگاه روان شناسانه ، ص 2.

با ظهور و گسترش صنعت، همزمان ارتباطات و در امتداد آن اینترنت به عنوان شبکه ارتباطی و اطلاعاتی جهانی، فضای جدیدی در عرصه زندگی به وجود آمد که می توان با عناوینی هم چون فضای دوم و فضای مجازی از آن یاد کرد. به طور کلی، نمی توان فضای مجازی را مترادف با اینترنت دانست؛ اما اینترنت ابزار ورود به فضای مجازی است. ابعاد تشکیل دهنده اینترنت، سه بعد است: زیرساخت، خدمات و محتوا، از این سه مورد آن که اهمیت و کاربرد بیشتری دارد خدمات فضای مجازی است. خدمات موجود را می توان در دسته بندی هایی نشان داد: خدمات پایه، خدمات مبتنی بر انتشار اطلاعات، انتقال پیام، اشتراک گذاری، آموزش و تحصیل، خدمات شهروندی بین مردم و حاکمیت، کسب و کار و شبکه های اجتماعی و پیام رسان، تفریح و سرگرمی.^۱

با بررسی سطحی این حجم از خدماتی که در فضای مجازی قابل ارائه است، می توان تا حدود زیادی به ظرفیت های مختلف فضای مجازی برای بهره برداری های مختلف از جمله تربیت فرزندان پی برد. به طور کلی، فضای مجازی پیوستاری از فضای واقعی است هر چند تفاوت هایی با فضای فیزیکی دارد. فضای مجازی را می توان فضایی تلقی کرد که واقعیت دارد چون اعمال انسان در این فضا تأثیری واقعی دارد. به تعبیر آیت الله جوادی آملی چیزی که امروز به عنوان فضای مجازی معروف شده در اصل حقیقت است، چرا که مجاز را می توان کنار زد اما حقیقت را نمی توان؛ بنابراین فضای مجازی در اصل خودش حقیقت است. این سیم و تلویزیون حقیقت نیست؛ بلکه آن چیزی که معرفت و شناخت باشد، حقیقت است.^۲

به بیان دیگر، آن چه با اندیشه مرتبط است و پیام را به ذهن منتقل می کند، حقیقت است؛ حتی اگر از ابزار حسی یا ماورای حس استفاده شود، در عین حال، این فضا ویژگی هایی دارد که کم و بیش آن را با فضای فیزیکی و عینی متمایز می کند که در ادامه به برخی از این ویژگی ها اشاره می شود:

2-1- پویایی زمان

^۱ - عاملی، مطالعات فضای مجازی، ص 86.

^۲ - سیاح طاهری، حقیقت مجازی، ص 33.

اخلاقی در فضای واقعی و مجازی برحذر خواهد داشت. اگر فضای مجازی را مقید به حوزه دین کنیم در این صورت کاربران و ساکنان این دنیای مجازی متاثر از آموزه های دینی صبغه های اخلاقی خود را خواهند داشت که تجاوز به حریم دیگران و مشاهده صور قبیحه و ورود به کازینوها و قمارخانه های مجازی را بر خود حرام می دانند. در این صورت بروز و ظهور ملکات اخلاقی که ثمره تقوا و پرهیزکاری است در فضای دینی مجازی قابل درک و مشاهده خواهد بود. برای یک متدین پذیرش اصول اخلاق و فناوری نه تنها سخت و دشوار نیست که آن را سازگار با طبع و عقاید خود می داند. لذا عمل و پایبندی به این اصول در فضای دینی مجازی از او یک متخلق به اخلاق فناوری می سازد.^۱

6-3- بهره گیری از اصول تربیتی اسلامی

از دیگر راهکارهای تربیت در فضای مجازی، بهره گیری از اصول تربیتی اسلامی است. بررسی آیات قرآن کریم و سیره اهل بیت، اصول و ضوابط و قواعد بسیاری را در عرصه تربیت تبیین می کند که همین اصول می تواند در عرصه تربیت در فضای مجازی نیز مورد استفاده قرار گیرد. اصولی مانند تشویق، تنبیه، تکرار، تذکر و

در این روش والدین و مربیان می توانند با توجه به شرایط مخاطب او را به استفاده بهینه از فضای مجازی تشویق کنند و در صورت نیاز او را مورد بازخواست و تنبیه قرار دهند. در واقع هنگامی که فرزندان از جنبه های مثبت اینترنت استفاده می کنند مورد تحسین قرار گیرند تا در دفعات بعدی به این روند ترغیب شوند.^۲

^۱ - خیری، دین، رسانه، ارتباطات اجتماعی، ص 145.

^۲ - امینی، اسلام و تعلیم و تربیت، ص 74.

نتیجه

موضوع تاثیر تربیت دینی خانواده در استفاده از فضای مجازی از موضوعات مهم و مورد بحث در حوزه های دینی و فرهنگی می باشد . امروزه ارتباط در فضای مجازی در بین خانواده ها رایج شده و زندگی آن ها را تحت تاثیر قرار داده و شخصیت آن ها را تغییر داده است . لیکن با این وجود نمی توان از آن استفاده نکرد ، چرا که بسیاری از امور تنها با استفاده از فضای مجازی به مرحله اجرا می رسند و بدون استفاده از آن اجرا نمی شوند ، بر این اساس ضروری بوده به این مسأله پرداخته شود. از بزرگترین مسائل اجتماعی که جوامع امروزی بدان مبتلا شده اند ضعف بنی اد خانواده می باشد . یکی از زمینه های اصلی در بروز مشکلات خانوادگی ظهور پدیده جدید فضای مجازی است که استفاده نادرست فرزندان از آن آسیب های زیادی در محیط خانواده و جامعه ایجاد کرده است ، لذا هدف بررسی تاثیر تربیت دینی در استفاده از فضای مجازی بوده است.

حاصل آنکه گسترش فضای مجازی باعث تغییراتی در خانواده ها شده که از جمله آن تضعیف رابطه والدین و فرزندان می باشد. بر این اساس خانواده ها نباید از تربیت دینی فرزندان در استفاده از فضای مجازی غافل شوند و با تقویت اعتقادات و باورهای دینی و همچنین بهره گیری از اصول تربیت اسلامی و همراهی کردن فرزندان ، آن ها را به استفاده درست از فضای مجازی سوق دهند.

منابع و مآخذ

✽قرآن

الف) کتب فارسی

- 1- اسماعیلی یزدی، عباس ، فرهنگ تربیت ، قم: انتشارات دلیل ما ، چاپ اول ، 1381ش.
- 2- امینی، ابراهیم ،اسلام و تعلیم و تربیت، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول ،1382ش.
- 3- آهنگران ، روح الله ، آداب اسلامی در شبکه های اجتماعی ، قم : انتشارات ابتکار دانش ، چاپ پنجم ، 1395ش.
- 4- حکیمی ، محمد رضا ، الحیاء، جلد4 ، ترجمه : احمد آرام ، تهران : دفتر نشر فرهنگ اسلامی ، چاپ هفتم ، 1380ش.
- 5- خیری، حسن، دین، رسانه، ارتباطات اجتماعی ، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی ، چاپ سوم ، 1389ش.
- 6- داوودی ، محمد ، تربیت دینی ، قم : انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ، چاپ اول ، 1383ش.
- 7- دهقان ، علیرضا ، نظریه های ارتباطات ، تهران : مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد ، چاپ دوم ، 1381ش.
- 8- سالاری، محمدرضا ، خانواده از دیدگاه روان شناسانه، تهران: انتشارات سمت، چاپ هشتم ، 1390ش.
- 9- سیاح طاهری، محمد حسین ، حقیقت مجازی ، تهران: مرکز ملی فضای مجازی ، چاپ دوم ، 1383ش.

- 10- صبوری ، حبیب ، بررسی آسیب های اجتماعی اینترنت ، تهران : دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، چاپ دوم ، 1386ش.
- 11- طالقانی ، محمود ، پرتوی از قرآن ، جلد 1 ، تهران : شرکت سهامی انتشار ، چاپ چهارم ، 1362ش.
- 12- عاملی ، سعیدرضا ، مطالعات فضای مجازی ، تهران : انتشارات کبیر ، چاپ اول ، 1390ش.
- 13- عزیز محمدی ، سحر ، شبکه های خصوصی مجازی ، تهران ، انتشارات کتاب سبز ، چاپ دوم ، 1394ش.
- 14- علی محمدی ، بهنام ، حقیقت مجازی ، تهران : انتشارات ملی فضای مجازی کشور ، چاپ اول ، 1395ش.
- 15- عمید ، حسن ، فرهنگ عمید ، جلد دوم ، تهران : امیرکبیر ، چاپ نهم ، 1363ش.
- 16- قرائتی ، محسن ، تفسیر نور ، جلد 3 ، تهران : مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن ، چاپ یازدهم ، 1383ش.
- 17- معتمد نژاد ، کاظم ، وسایل ارتباط جمعی ، تهران : انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی ، چاپ دوم ، 1381ش.
- 18- معین ، محمد ، فرهنگ فارسی معین ، جلد 5 ، قم : زرین ، چاپ سوم، 1389ش.
- 19- موظف رستمی، محمد علی ، نقش فضای مجازی در جذب نوجوانان و جوانان ، تهران : انتشارات نوین ، چاپ سوم ، 1392ش.
- 20- یآوری وثاق ، مهدیه ، نقش رسانه در آگاهی بخشی سیاسی و اجتماعی ، قم : مرکز پژوهش های اسلامی ، چاپ سوم ، 1391ش.

(ب) کتب عربی

21- راغب اصفهانی، حسین بن محمد ، المفردات فی غریب القرآن ، بیروت: دارالعلم ، چاپ نهم ، 1404ق.

22- مجلسی ، محمد باقر ، بحارالانوار ، جلد 72 ، بیروت : دار الاحیاء للتراث العربی ، چاپ پنجم ، 1403ق.

23- _____ ، جلد 78 ، _____ : مؤسسه الوفا ، چاپ دوم ، 1404 ق.

ج) مقالات

24- جزینی ، علیرضا ، «تأثیر سبک زندگی اسلامی در پیشگیری از جرم و آسیب های اجتماعی» ، فصلنامه مطالعات اسلامی آسیب های اجتماعی ، شماره 1 ، 1398.

25- روحانی ، محمدرضا ، « کارکردهای رسانه از دیدگاه امام خمینی » ، فصلنامه آموزشی مجازی ، شماره 35 ، 1395.

26- شجاعی ، مسلم ، «نقش تربیت دینی در پیشگیری از آسیب های فضای مجازی و شبکه های اجتماعی» ، فصلنامه آموزشی مجازی ، شماره 45 ، 1387.

27- مظفری ، یوسف ، «سبک زندگی قرآنی و فضای مجازی » ، فصلنامه فن آوری مدرن ، شماره 87 ، 1389.